

El sufragi de les dones a la premsa satírica catalana. Misogínia i anticlericalisme

Montserrat Duch Plana

Universitat Rovira i Virgili

La Segona República fou l'intent més seriós d'establir un règim que garantís els drets de ciutadania a Catalunya i Espanya. En el debat constitucional, destacà la polèmica sobre el sufragi femení fins i tot perquè dues diputades, Clara Campoamor i Victoria Kent, personalitzaren el dilema: «sense el sufragi femení no hi ha autèntica República», sostenia Campoamor, mentre que Kent proposava un ajornament imprescindible per a l'aprenentatge cívic de les dones. Tot seguit, podem observar, amb la força de les vinyetes, les idees, arquetips i estereotips concurrents a l'entorn del vot de les dones. Arguments no singulars sinó del tot recurrents a Europa (Bock, 2001): inferioritat intel·lectual, inexistència d'una cultura política autònoma dels homes, siguin parelles o, en el combat anticlerical, els capellans, i, en general, la influència de l'Església. El sufragi s'aprovà a 1 d'octubre de 1931.

Una font com la premsa satírica m'ha semblat rellevant per retornar a velles recerques (Duch 2005) en la història de les dones i el gènere i intentar fer noves aportacions. El debat del sufragi és central per a la masculinitat canònica. L'arquetip masculí ha estat durant molt temps concebut com la d'un home públic, ciutadà, treballador, cap de família i individu superior. El seu perfil de treballador i únic suport econòmic de la família vertebrava la identitat masculina, que s'associava a la creença que el treball assalariat era patrimoni dels homes. En canvi, el de les dones evoca una dona predestinada per la naturalesa i la religió a la maternitat i a l'exclusiva dedicació a la família, confinada a casa, sota la tutela masculina (Nash, 2010).

Les nostres dones

Fa poc que actuen, però ja ho fan millor que nosaltres.

Figura 1. L'Esquella de la Torratxa (ET). 10/04/1931

LA LLIURE EMISSIO DEL SUFRAGI
La familia del senyor Sa'bata... vota.

Figura 2. El Bé Negre (BN). 22/11/1933

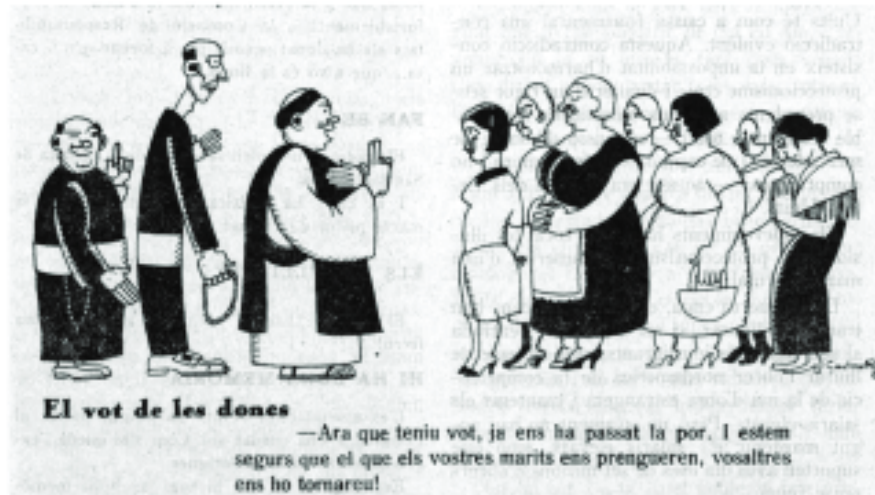

Figura 3. La Campana de Gràcia (CG). 07/11/1931

La sàtira és una eina de crítica al poder que palesa, a partir de la ridiculització, els «vicios» i excessos d'una societat en un temps contingent. L'humor gràfic emprava elements icònics que combina amb elements textuais a la cerca d'un missatge clar. Els dibuixants fan servir estereotips, tòpics i clixés i, com veurem, la creació d'un llenguatge propi que mitjançant la repetició aconseguia la complicitat del receptor. Les revistes satíriques no pretenen la construcció de la veritat, ja que la seva missió és anar a la contra, creant la transgressió (Álvarez, 2016).

Figura 4. CG. 08/10/1932

El sufragi femení s'exercí, per primera vegada, en les eleccions generals de novembre de 1933. Interpretacions interessades volgueren trobar en la victòria dels partits de dretes el corollari a les seves temences. Una visió misògina i sexista de la voluntat

de les dones que exclou els factors primordials del gir cap al «bienni negre»: desafecció popular i divisió entre els partits republicans que el sistema electoral penalitzava. Les dones votaren segons condició social i cultures polítiques com ho feren els homes.

Les vinyetes publicades a la premsa satírica catalana es fan ressò tant del significat com del resultat del sufragi femení. Els vells prejudicis de la influència de l'Església hi predominen.

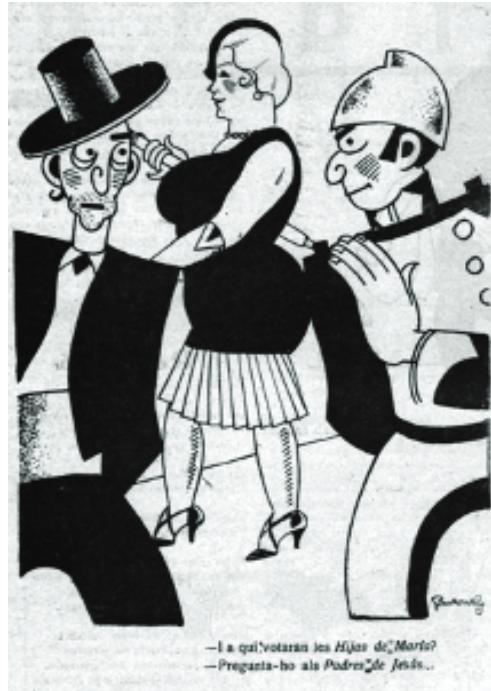

Figura 5. CG. 08/10/1932

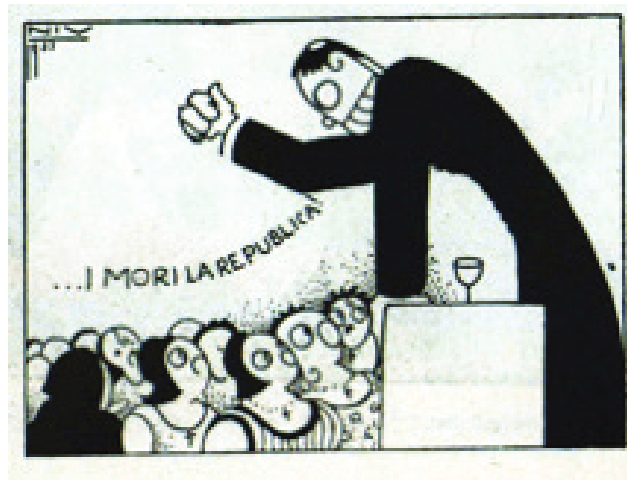

Figura 6. CG. 23/06/1933

Figura 7. CG. 05/08/1933

A Catalunya, el reconeixement de l'autonomia política amb l'Estatut de 1932 havia possibilitat l'elecció del Parlament de Catalunya, si bé s'impedí el vot de les dones amb el pretext de la confecció del cens electoral. En la pugna Esquerra Republicana i Lliga Catalana el vot femení semblava decisiu (Martin 2017).

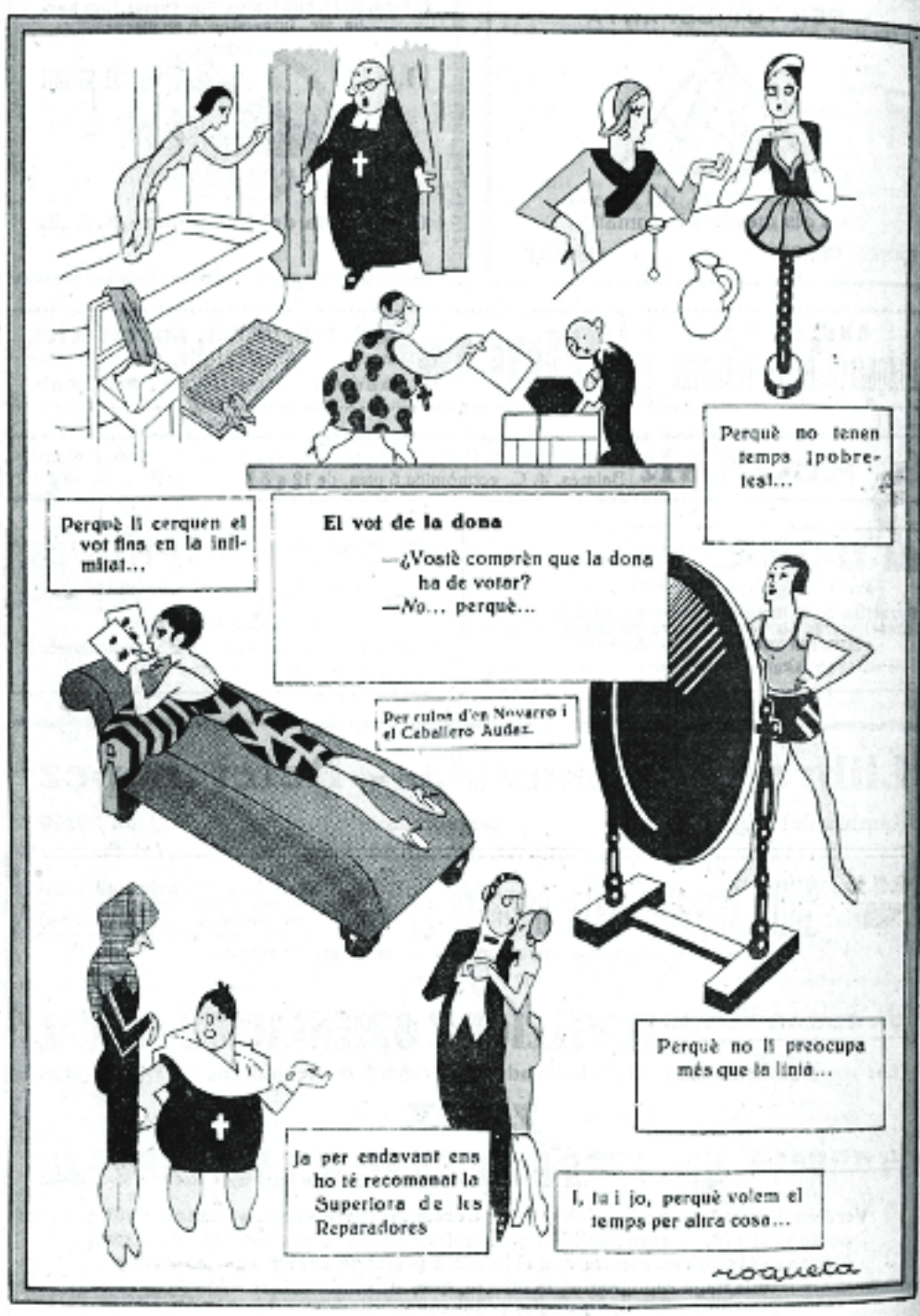

Figura 8. ET. 07/07/1933

Figura 9. CG. 29/07/1933

Les eleccions municipals de 1934, regides amb la Llei municipal catalana, es plantejaren en termes similars de confrontació esquerra/dreta. Novament la ironia de la premsa satírica caricaturitza la condició de ciutadania de les dones.

Figura 10. CG. 04/11/1933

Figura 11. ET.09/10/1931.

El 1931, amb l'inici de la Segona República, la premsa satírica va gaudir d'una llibertat que li permeté consolidar una segona edat d'or amb el naixement de noves revistes i l'enfortiment de les antigues, com *La Campana de Gràcia* i *l'Esquella de la Torratxa* (Balcells, 2016).

Figura 12. CG. 08/12/1933

La Campana de Gràcia i L'Esquella de la Torratxa eren dues publicacions d'índole republicana i catalanista però no estaven vinculades a cap partit; els seus lectors eren menestrals i obrers. La Campana es caracteritzava pel seu humor de caire anticlerical que destil·lava un to misogin que atribuïa al dret a vot de les dones un avantatge per als partits de la dreta. Aquest prejudici es va veure desmantellat amb els resultats dels comicis municipals catalans del gener de 1934 i les eleccions generals del febrer de 1936, quan en ambdós comicis les esquerres en va sortir victorioses (Balcells, 2016).

Amb la creixent polarització s'anava estretint el marge de l'humor, la sàtira fou substituïda per un seguit de consignes repetitives, i els acudits no tenien gaire sentit. Tot i que aquesta inclinació es produí en general, sobretot va perjudicar La Campana; aquesta publicació va ser comprada per ERC el 1932 i va desaparèixer amb els fets d'octubre de l'any 1934 (Balcells, 2016).

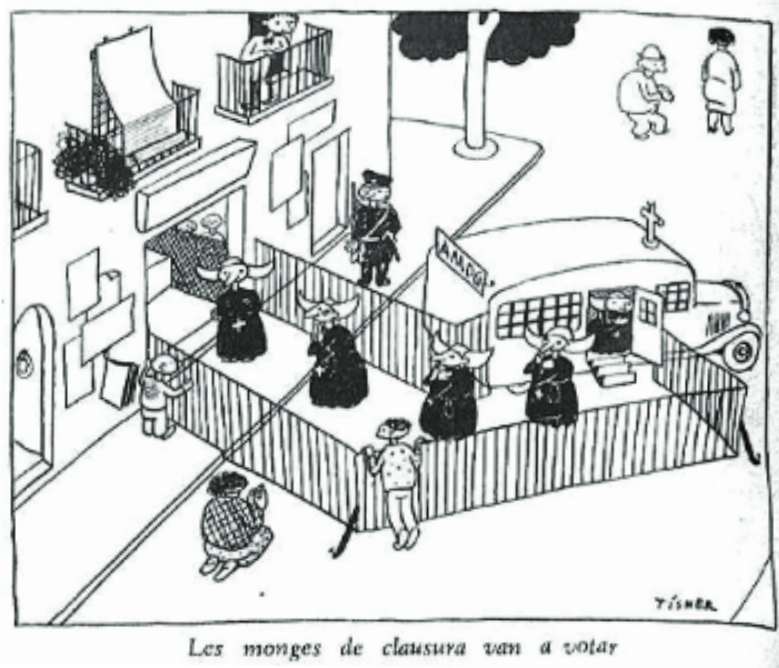

Figura 13. BN. 22/11/1933

Figura 14. CG. 25/11/1933

Figura 15. CG. 07/10/1933

Figura 16. CG. 02/12/1933

Bibliografia

- AGUADO, Ana (2005). «Entre lo público y lo privado: sufragio y divorcio en la Segundo República». *Ayer* 60: 105-134.
- ÁLVAREZ JUNCO, Manuel (2016). *El humor gráfico y su mecanismo transgresor*. Madrid: Antonio Machado Libros.
- BALCELLS, Albert (2016). *La caricatura política la Catalunya republicana (1931-1936)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- BOCK, Gisela (2001). *La mujer en la historia de Europa*. Barcelona: Crítica.
- CAPEL, Rosa Maria (2006). «El sagrado derecho de votar». En *Historia de las mujeres en España y América Latina. Tomo IV. Del Siglo xx a los umbrales del XXI*, p. 77-101. Madrid: Cátedra.
- DUCH PLANA, Montserrat (2005). *Dones públiques. Política i gènere a l'Espanya del segle xx*. Tarragona: Arola Editors.
- DUCH PLANA, Montserrat (2019). «Els drets de ciutadania de les dones en el catalanisme polític (1892-1936)» a MARTIN I BERBOIS, Josep Lluís i TAVERA, Susanna. *Sufragisme i sufragistes: reivindicant la ciutadania política de les dones*: p. 365-388). Barcelona: Generalitat de Catalunya i Memorial Democràtic.
- FAGOAGA, C. (1985). *La voz y el voto de las mujeres. El sufragismo en España*. Barcelona: Icaria
- FAGOAGA, C. i SAAVEDRA, P. (2007). *Clara Campoamor. La sufragista española*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- FOLGUERA CRESPO, Pilar (1977). «La II República. Entre lo privado y lo público (1931-1939)». En *Historia de las mujeres en España*, p. 493-514. Madrid: Síntesis.
- FUNDACIÓN PABLO IGLESIAS (2003). *El voto de las mujeres, 1877-1978*. Madrid: Editorial Complutense.
- MARTÍN, Josep Lluís (2017). *Ignorades però desitjades. La dona política durant les eleccions de la Segona República a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- MARTIN I BERBOIS, Josep Lluís i TAVERA, Susanna (2019). *Sufragisme i sufragistes: reivindicant la ciutadania política de les dones*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Memorial Democràtic.
- NASH, Mary. 1995. «Género y ciudadanía». En *Política en la Segunda República*, editat per Santos Julia, p. 241-258. Madrid: Marcial Pons.
- NASH, Mary (2010). *Treballadores: Un segle de treball femení a Catalunya (1900-2000)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Treball.
- PUJOL SOLIANO, Ana (2018). «Enfrentadas por un ideal: Clara Campoamor vs Victoria Kent». *Historia Digital* 32: 7-41.

VALCÁRCEL, Amelia (2002). «El voto femenino en España. La Constitución del 31 y Clara Campoamor». En *El debate sobre el voto femenino en la Constitución de 1931*, p. 11-48. Madrid: Congreso de los Diputados.